

MILTON FRIEDMAN – STO LET OD NAROZENÍ

100 YEARS SINCE THE BIRTH OF MILTON FRIEDMAN

*Marek Loužek**

ABSTRAKT

Paper se zabývá ekonomickou teorií Milтона Friedmana. První část načrtává život Milтона Friedmana. Druhá část zkoumá jeho ekonomickou teorii, jak byla rozvinuta v Esejích o pozitivní ekonomii (1953), Studiích o kvantitativní teorii peněz (1956), Teorii spotřební funkce (1957), Monetární historii USA 1897-1960 (1963) a Cenové teorii (1976). Diskutovány jsou jeho nobelovská přednáška a řeč v Americké ekonomické asociaci z roku 1967. Třetí část analyzuje Friedmanovu metodologii. Milton Friedman byl nejvlivnějším ekonomem druhé poloviny 20. století. Proslavil se teoretickým a empirickým výzkumem, zvláště analýzou spotřeby, měnovou historií a teorií a ukázkou složitosti stabilizační politiky.

ABSTRACT

The paper is concerned with the economic theory of Milton Friedman. First part outlines the life of Milton Friedman. Second part examines his economic theory – “Essays in Positive Economics” (1953), “Studies in the Quantity Theory of Money” (1956), „A Theory of the Consumption Function“ (1957), „A Program for Monetary Stability“ (1959), „A Monetary History of the United States 1897 to 1960“ (1963) and „Price Theory“ (1976). His Nobel Prize lecture and American Economic Association lecture in 1967 are discussed. The third part analyzes Friedman’s methodology. Milton Friedman was the most influential economist of the second half of the 20th century. He is best known for his theoretical and empirical research, especially consumption analysis, monetary history and theory, and for his demonstration of the complexity of stabilization policy.

Keywords: Chicago School of Economics; Milton Friedman; Monetarism; Quantitative theory of money; Theory of consumption function.

JEL Classification: B212, B31, E40, N10, 011

Úvod

Sto let od narození Milтона Friedmana je příležitostí připomenout slavného ekonoma, který se stal v ekonomické teorii vpravdě kultovní postavou. Svou hypotézou permanentního důchodu, založením monetarismu a metodologií pozitivní ekonomie se navěky zapsal do dějin ekonomických teorií. Proč byla Friedmanova ekonomie revoluční a proč se máme z něj stále co učit?

Dílo Milтона Friedmana je pestrobarevné, sahá od vysoce technických textů až po populární články do Newsweeku a politicko-filozofické knihy. Friedman sám dokázal odlišit různé „žánry“. Věděl, kdy píše populární knihu, a kdy vědeckou práci. Friedmanovi se v obou

* Doc. PhDr. Ing. Marek Loužek, Ph.D. - Filozofická fakulta UK a Národohospodářská fakulta VŠE v Praze

těchto oblastech podařilo dosáhnout skutečného mistrovství. Cílem stati není zabývat se Friedmanovými politickými spisy, nýbrž načrtnout jeho ekonomickou teorii a metodologii.

První část příspěvku mapuje život Milтона Friedmana. Druhá část rozebírá jeho ekonomickou teorii, jak byla vypracována v „Esejích o pozitivní ekonomii“ (1953), „Studii o kvantitativní teorii peněz“ (1956), „Teorii spotřební funkce“ (1957), „Programu pro měnovou stabilitu“ (1959), „Monetární historii Spojených států 1897-1960“ (1963) a „Cenové teorii“ (1976). Třetí část diskutuje Friedmanovu metodologii.

Život

Milton Friedman se narodil 31. července 1912 v New Yorku (Schwarz in Holman 1999). Jeho rodiče pocházeli ze Zakarpatské Ukrajiny a emigrovali do USA ještě jako děti. Milton měl tři starší sestry. V roce 1928 absolvoval střední školu v Rahway a nastoupil na bakalářské studium na Rutgersově univerzitě v Newarku. V akademickém roce 1932-33 trávil na Chicagské univerzitě a v následujícím akademickém roce na Kolumbijské univerzitě (Sojka 1996).

V akademickém roce 1934-35 byl asistentem profesora H. Schultze na Chicagské univerzitě. V letech 1935-37 působil ve Výboru pro národní zdroje federální vlády USA a podílel se na přípravě studie o rozpočtech domácností. V letech 1937-41 byl asistentem Simona Kuznetse v Národním úřadu pro ekonomický výzkum – soukromé badatelské instituci založené v roce 1920. V roce 1938 se ženil s Rose Directorovou (Friedman 1999).

V letech 1941-43 pracoval na Ministerstvu financí USA v odboru výzkumu zdanění. V letech 1943-45 působil na Kolumbijské univerzitě ve skupině statistiků Harolda Hotellinga a Allena Wallise. Na akademický rok 1945-46 je jmenován mimořádným profesorem ekonomie na Minnesotské univerzitě. V roce 1946 obhájil i svou disertační práci na Kolumbijské univerzitě a získal titul PhD. (Friedman 1999).

V roce 1946 Friedman nastoupil na katedru ekonomie Chicagské univerzity, kde byl jmenován mimořádným profesorem. V roce 1948 se měnil jeho profesura na řádnou. V roce 1951 začíná fungovat jeho seminář pro peníze a bankovníctví. Profesuru v Chicago Friedman spojil s angažmá v Národní radě pro ekonomický výzkum. V akademickém roce 1953-54 působil jako hostující profesor na Cambridžské univerzitě ve Velké Británii (Ebenstein 1997).

V 50. až 70. letech vydává Friedman svá nejznámější díla – „Eseje o pozitivní ekonomii“ (1953), „Teorie spotřební funkce“ (1957) a „Monetární historie Spojených států“ (1963). Kromě nich publikuje i řadu děl populárních, které dosáhly miliónových nákladů. V roce 1976 získává Nobelovu cenu za ekonomii – za přínos k analýze spotřeby, peněžní historii a teorii a za výzkumy v oblasti stabilizační hospodářské politiky (Sojka 2010).

Až do roku 1977 přednáší Friedman na Chicagské univerzitě, poté s univerzitou spolupracuje v oblasti vědecko-výzkumné. Stává se senior fellow Hooverova ústavu na Stanfordské univerzitě. Ještě v 90. letech je Friedman veřejně a publicisticky činný. Je vyhledávaným účastníkem nejen vědeckých konferencí, ale i politických a mediálních akcí. Stal se teoretickou oporou nové pravice a stoupenců klasického liberalismu. Milton Friedman umírá 16. listopadu 2006.

Ekonomická teorie

Rozebrat Friedmanovo teoretické dílo není úplně jednoduché, protože autor zasáhl do neuvěřitelné škály témat. V mládí vydává Friedman „Eseje o pozitivní ekonomii“ (1953), na ni navazují „Studie o kvantitativní teorii peněz“ (1956), „Teorie spotřební funkce“ (1957),

„Program pro měnovou stabilitu“ (1959), „Monetární historie Spojených států“ (1963) a „Cenová teorie“ (1976).

Ještě těsně po druhé světové válce vydal Friedman spolu s Simonem Kuznetsem (1945) statistickou a technickou studii o rozpočtech tzv. „svobodných povolání“. Autoři v ní analyzují vliv omezení vstupu do odvětví (lékařské profese), které zvyšuje příjmy členů privilegované skupiny v porovnání s ostatními. Závěry studie nám dnes přijdou samozřejmé, tehdy však vyvolaly obrovský odpor ze strany lékařů.

„Eseje o pozitivní ekonomii“ (1953)

První výraznou knihou, jíž na sebe Friedman upozornil, byly „Eseje o pozitivní ekonomii“ (1953). „Eseje o pozitivní ekonomii“ nejsou ucelenou systematickou monografií, nýbrž souborem článků, které Friedman publikoval ve 40. letech a začátku 50. let 20. století na stránkách převážně amerických ekonomických časopisů. Nejznámější z nich je metodologie pozitivní ekonomie, který analyzujeme v metodologické části.

V článku „Marshallovská poptávková křivka“ (1949) vytýká Friedman Marshallovi (kterého jako neoklasického ekonoma pozorně čte a dává mu přednost před Walrasem a teorií všeobecné rovnováhy), že ve svých „Principles of Economics“ nedefinuje přesně poptávkovou křivku jako funkci určitých proměnných a spokojuje se s intuitivním výkladem poptávkové křivky jako závislosti mezi množstvím statku a cenou.

Běžné chápání Marshallovy poptávkové křivky zahrnuje klauzuli *ceteris paribus* vztahující se k preferencím spotřebitelů, peněžnímu příjmu a ceně jakékoli jiné komodity. Friedmanovi se zdá, že je věrnější liteře a duchu Marshallových spisů předpokládat, že *ceteris paribus* se vztahuje k preferencím, nikoli *reálnému* příjmu a ceně statků, které se k původnímu statku úzce vztahují (*every closely related commodity*).

Mladý Friedman obviňuje Marshalla z rozporu uvnitř Principles. Marshall byl podle něj tak silně ovlivněn běžným chápáním problému, že ani nerozpoznal nekonzistenci ve svém raném díle. Friedman vysvětluje exaktně i graficky rozdíly mezi oběma pojetími a zdůrazňuje, že druhé pojetí je lepší.

„Alternativní interpretace poptávkové křivky odpovídá více jak liteře tak duchu Marshallova díla, ale je i užitečnější pro analýzu konkrétních problémů, než je poptávková křivka, jak je obecně chápána. Přijetí méně užitečné definice se mi zdá být důsledkem změněného pojetí teorie v ekonomické analýze. Běžná interpretace poptávkové křivky je walrasovská a taková je běžná ekonomická teorie obecně.“ (Friedman [1953] 1970: 93)

V článku „Efekty daně z příjmu a ze spotřeby na bohatství“ (1952) Friedman vyvrací důkaz, k němuž se hlásili Hicks, mladý Stigler a jiní autoři, že daň z příjmu je efektivnější daň, neboť je plošná a nevyvolává substituční efekty jako daň ze spotřeby uvalená na konkrétní komoditu. Nejde mu o vyvrácení názoru jako takového, jako spíše o neoprávněné logické zdůvodnění, které si nárokuje.

Tradiční důkaz je podle Friedmana založen na mylném předpokladu, že co platí pro jednotlivce, bude platit i pro společenství jako celek. „Jestliže ceny neklesnou relativně vůči peněžnímu příjmu, nejvýznamnější důsledek buď spotřební daň nebo daň z příjmu by byl ten samý - totiž vyvolala by nezaměstnanost a omezení alternativ dostupných spotřebitelům. Obě daně mají tedy identický dopad na ‚bohatství‘ a rozdíl mezi nimi je spíše druhořadý.“ (Friedman [1953] 1970: 105-106)

Friedmanův článek „Účinky politiky plné zaměstnanosti na ekonomickou stabilitu. Formální analýza“ (1951) překvapil ekonomickou obec klidnou a elegantní analýzou, která za pomoci formální statistiky ukazuje vysokou pravděpodobnost neúčinnosti jinak dobře míněné stabilizační politiky.

Autor zkoumá stochasticky rovnici $Z(t) = X(t) + Y(t)$, kde $X(t)$ je důchod v čase t bez stabilizační politiky, $Y(t)$ je účinek stabilizační politiky a $Z(t)$ je celkový důchod v čase t . Podle statistického teorému je rozptyl $\sigma_Z^2 = \sigma_X^2 + \sigma_Y^2 + 2 \cdot r_{XY} \cdot \sigma_X \cdot \sigma_Y$. Aby byla stabilizační politika dokonale účinná, musely by její efekty jít v přesně opačném směru k odchylce X od průměru. V takovém případě by X bylo dokonale negativně korelováno s Y a r_{XY} by se rovnal -1 . Dokonale perverzní politika by naopak znamenala $r_{XY} = +1$.

Aby stabilizační politika nepůsobila destabilizačně, musel by korelační koeficient r_{XY} být z intervalu $(-1; -0.5)$, což - jak Friedman věří - není příliš pravděpodobné. Klíčové je načasování správné stabilizační politiky, neboť jakákoli dobře míněná stabilizační politika, která přijde příliš brzy nebo příliš pozdě, působí destabilizačně. Při jakémkoli vyšším koeficientu korelace než $-0,5$ již působí hospodářská politika více škody než užitku.

„Dobré úmysly, jakkoli bohubilé, bohužel nestačí. Budou škodlivé, pokud nemáme schopnost je uvést do praxe... Existuje bohužel málo realistického zkoumání nevyhnutelných omezení efektivnosti anticyklické politiky. Nebylo téměř vůbec rozpoznáno, že rázné anticyklické jednání může vyvolat větší nestabilitu než umírněné jednání. Na tomto poli, podobně jako v jiných, je *vůle* chybně zaměňována za *skutek*.“ (Friedman [1953] 1970: 132)

Článek „Důvody pro pružné měnové kurzy“ (1953) je pečlivě strukturovanou argumentací ve prospěch volných měnových kurzů. Friedman nejdříve zkoumá alternativní metody přizpůsobení mezinárodních plateb - 1. změny směnných kurzů, 2. změny ve vnitřních cenách nebo důchodu, 3. přímé kontroly a 4. užití měnových rezerv - a srovnává výhody i nevýhody jednotlivých variant. Autor vyvrací předsudky proti pružným měnovým kurzům, že pružné měnové kurzy zvyšují nejistotu, nestabilitu a spekulace. Ukazuje, že jsou daleko rychlejší a efektivnější pro včasné přizpůsobení mezinárodních plateb.

Hromadění devizových rezerv se Friedmanovi zdá nepraktické, neboť požadavky na rezervy by byly astronomické. Přizpůsobení prostřednictvím vnitřních cen a důchodu považuje Friedman za nákladné vzhledem k institucionálním a cenovým rigiditám. Vůbec nejhorší jsou podle něj přímé kontroly. Jako nejelegantnější a nejjednodušší vidí dovolit kurzům, aby volně plavaly a vyrovnávaly nabídku a poptávku na devizovém trhu. „Hlavním cílem politiky by nemělo být zabránit, aby se takové změny odehrály, ale rozvinout účinný systém přizpůsobení, využít jejich potenciál a minimalizovat jejich rušivé efekty.“ (Friedman [1953] 1970: 202).

Článek „Měnový a rozpočtový rámec pro hospodářskou stabilitu“ (1948) představuje první náčrt Friedmanovy teorie „pevného pravidla“. V 19. a raném 20. století se podle Friedmana ekonomové příliš věnovali problému alokace zdrojů a v menší míře problematice hospodářského růstu a krátkodobým cyklickým fluktuacím. Po Velké depresi 30. let se situace převrátila. Ekonomové jsou posedlí krátkodobými hospodářskými výkyvy a snaží se je vyrovnávat, a dlouhodobé trendy a efekty jim unikají.

Při vytváření svého rámce pro měnovou a rozpočtovou stabilitu vychází Friedman z *dlouhodobých* cílů. Návrh z roku 1948 je založen na čtyřech bodech: 1. reforma měnového a bankovního systému s cílem eliminovat soukromou tvorbu peněz i diskreci centrální banky při kontrole peněžní zásoby, 2. definování velikosti vládních výdajů na statky a služby čistě na základě potřeb společnosti a ochoty platit za veřejné služby, 3. program transferových

plateb a definování podmínek, za nichž se bude poskytovat státní pomoc, 4. progresivní daňový systém založený především na osobní přímé dani (Friedman [1953] 1970: 135-137).

V ideálním případě by vláda neposkytovala úročené cenné papíry veřejnosti a Federální rezervní systém by neoperoval na volném trhu. Deficity či přebytky státního rozpočtu by se promítaly přímo do změny nabídky peněz a nabídka peněz by se změnila výlučně prostřednictvím těchto pohybů. Čím vyšší národní důchod, tím více rozpočtových příjmů a méně nutných transferů, což generuje rozpočtový přebytek, který by byl stažen z oběhu centrální bankou. Čím nižší národní důchod, tím méně daňových příjmů, více nutných transferů. Z toho vyplývající deficit rozpočtu by si vynutil monetizaci a zvýšení množství peněz v oběhu. Tato přísná a jednoduchá politika by měla podle Friedmana blahodárnější stabilizační účinky než jakékoli diskreční fiskální či monetární zásahy.

„Studie o kvantitativní teorii peněz“ (1956)

Ve „Studiích o kvantitativní teorii peněz“, které vznikly jako soubor esejů studentů chicagského workshopu pro peníze a bankovníctví z roku 1954, se Friedman přihlásil k ústní tradici chicagské školy z 30. let 20. století (Friedman 1956). Kvantitativní teorii vnímá jako přístup spíše než jako jasně definovanou teorii a jako alternativu vůči keynesiánskému příjmově-výdajovému přístupu. Na chicagské univerzitě se podle něj udržela po Velké depresi tradice kvantitativní teorie lépe než na jiných univerzitách.

Klasickým se stal článek „Reformulace kvantitativní teorie peněz“, kde Friedman (1956: 3-21) znovuobjevuje rovnici $M.V = P.Q$. Předpokládá, že poptávka po penězích je stabilní, takže úvaha o zvýšení cen jako následek monetární expanze je i nadále oprávněná. Friedman nevyklučuje krátkodobé odchylky, ale tvrdí, že v dlouhém období se růst peněžní zásoby promítne do vyšších cen.

Friedmanovi oponoval James Tobin (1970), který se pokusil provést syntézu keynesiánského a neoklasického modelu. Nepředpokládal na rozdíl od Friedmana konstantní rychlost oběhu peněz a nabídl svou teorii portfolia. Tobinova analýza zpochybňuje Friedmanovu teorii o účinnosti monetárních změn. Analyticky je Tobinova teorie zajímavá, empirická zkoumání ji však spíše nepodpořily.

Na Friedmanovo znovuvzkříšení kvantitativní teorie reagoval Don Patinkin (1969, 1981), který s Friedmanem polemizoval ve dvou bodech: peněžně poptávkovém přístupu jako obnovení kvantitativní teorie a jeho výkladu chicagské ústní tradice. Patinkin argumentoval, že se svým důrazem na zásobu aktiv, strukturu portfolia a míru výnosu byl Friedmanův přístup spíše rozvojem keynesiánské teorie preference likvidity, nikoli kvantitativní teorie (Leeson 2000).

Patinkin přitom nenalezl žádné předchůdce tohoto přístupu v chicagské tradici. V Chicagu byla podle něj kvantitativní teorie vnímána ne jako teorie poptávky po penězích, nýbrž jako teorie vztahující množství peněz k agregátní poptávce jako Fisherova rovnice. Friedman používá podle Patinkina spíše cambridgský přístup peněžních zůstatků. Chicagští ekonomové vnímali rychlost obratu peněz jako nestálou veličinu, podléhající ostrým změnám a prakticky nekontrolovatelnou.

George Tavlas (1997) odlišuje dvě chicagské tradice: do roku 1936 a později. Před publikací Keynesovy „Obecné teorie“ se chicagská tradice vyznačovala čtyřmi body: 1. používání Fisherovy kvantitativní teorie, 2. víra, že změny v rychlosti oběhu peněz mohou být kumulativní a mohou vyvolávat hospodářské fluktuace, 3. víra, že problémy finančního sektoru někdy prohlubují hospodářské fluktuace a 4. obhajoba anticyklických změn v nabídce peněz prováděná prostřednictvím schodků a deficitů státního rozpočtu s dlouhodobou

vyrovnaností. Tavlas uzavírá, že *raná* chicagská tradice má velmi blízko k pozdějším Friedmanovým návrhům k zabezpečení měnové a fiskální stability.

Hammond (1999) zdůrazňuje tři klíčové motivy Friedmanovy reformulace kvantitativní teorie: angažmá v Národní radě pro ekonomický výzkum, tradiční náklonnost marshallovské metodologii a teorii hodnoty a užívání cambridgského přístupu peněžních zůstatků. „Všechny tyto momenty stojí ve zřetelném odstupu od intelektuální tradice ovládané keynesiánskou příjmově-výdajovou teorií.“ (Hammond 1999: 465)

Friedman byl ekonomem, který znovuobjevil neoklasickou teorii peněz a zdůraznil klíčovou vliv monetárních faktorů pro inflaci. Jeho názor o tom, že „money matters“, byl nakonec přijat širokou ekonomickou obcí. Buttler to vyjádřil následovně: „Když někdo ohrožuje ortodoxní pozici, první přirozená reakce je ignorovat ho: Čím méně se o něm mluví, tím lépe. Když však začíná nacházet stoupence, druhou reakcí je zesměšnit jej, označit jej jako extrémistu. Po této fázi nastupuje fáze další: ostatní vědomě a nevědomě přijmou jeho názory, ale aby si příliš nevyskakoval, zkarikují ho a říkají: On je naivní a tvrdí, že pouze ‚money matters‘. Každý přece ví, že money matters, ale...“ (Buttler 1985: 3)

„Teorie spotřební funkce“ (1957)

Ucelenou systematickou prací mladého Friedmana, které vychází z jeho raného bádání, je „Teorie spotřební funkce“ (1957). Autor vychází z empirických zjištění Dorothy Bradyové a Margaret Reidové o spotřebním chování amerických domácností, ale převádí je do teoretické formalizované podoby. Ústřední myšlenkou knihy je, že spotřeba domácností nereaguje na výkyvy v běžném příjmu, jak předpokládal Keynes, nýbrž vyplývá z tzv. permanentního příjmu y_p . Permanentní příjem je stálý příjem, který existoval v minulosti a bude s velkou pravděpodobností pokračovat i nadále.

„Naše analýza ostře odlišuje mezi běžným příjmem, který nazýváme měřený příjem, a příjmem, k němuž spotřebitelé přizpůsobují své chování, který nazýváme permanentní příjem, a podobně mezi naměřenou spotřebou a permanentní spotřebou. Permanentní příjem nemůže být pozorován přímo, musí být odvozen z chování spotřebitelských jednotek.“ (Friedman 1957: 221)

Hypotéza permanentního příjmu je dána třemi rovnicemi (Friedman 1957: 26):

$$c_p = k(i, w, u) \cdot y_p, \quad (1)$$

$$c = c_p + c_t, \quad (2)$$

$$y = y_p + y_t. \quad (3)$$

Rovnice (2) je čistě definiční (součet permanentní spotřeby a tranzitorní složky spotřeby), podobně rovnice (3) je čistě definiční (součet permanentního důchodu a tranzitorní složky důchodu). Rovnice s podstatným obsahem je (1). Permanentní spotřeba se odvíjí od permanentního důchodu (který závisí na úrokové míře, bohatství a zaměstnanosti). Friedman předpokládá, že střední hodnota tranzitorní komponenty jak u spotřeby tak u příjmu je nula. Jde o konvenční statistický předpoklad. Rovnici 2 a 3 přepisuje do logaritmické podoby, u níž mu empirické výsledky vyjdou lépe než v aritmetické variantě (Chao 2003).

Friedman prověřuje tyto rovnice ekonometrickou metodou v různých časových obdobích podle amerických a mezinárodních statistik a dochází k závěru, že hypotéza permanentního příjmu poskytuje lepší výsledky než alternativní hypotézy (zejména keynesiánské). 18 % rozptylu měřeného příjmu v USA a 13 % měřeného příjmu ve Velké Británii lze podle něj připsat tranzitorní komponentě. Zbytek je permanentní složka (Friedman 1957: 56-57).

Friedman nenachází žádný důkaz klesajícího trendu sklonu ke spotřebě s rostoucím příjmem, jak předvídal Keynes. Koeficient k , tj. poměr permanentní spotřeby k permanentnímu příjmu, mu však vychází vyšší pro příjemce mezd (0,9-0,95) než pro podnikatelské skupiny (0,8-0,9), což je v souladu s keynesiánskou představou (Friedman 1957: 227).

Friedmanova hypotéza permanentního důchodu ovlivnila pohled ekonomů na spotřební funkci, protože z ní vyplývalo, že spotřeba je mnohem stabilnější, než se předpokládalo. Jelikož transakční poptávka po penězích závisí na spotřebních výdajích a ty na permanentním (a nikoli běžném důchodu), je i poptávka po penězích poměrně stabilní (Schwarz in Holman 1999: 432-433).

„Program pro měnovou stabilitu“ (1959)

Knížka „Program pro měnovou stabilitu“ (1959) je záznamem přednášek, které měl na Fordhamově univerzitě v říjnu 1959. Friedman podstatně propracovává své návrhy „pevného pravidla“ pro měnovou oblast. Analyzuje čtyři základní problémy: pozadí měnové politiky, nástroje federálního rezervního systému, dluhový management a bankovní reformu, a cíle a kritéria měnové politiky.

Úvodní otázka, kterou si liberál Friedman klade, je, zda vůbec stát má intervenovat do měnových a bankovních otázek. Friedman odpovídá, že spolehlivá měna musí být schopna udržet svou hodnotu. Musí být tedy na ní uvaleno efektivní vnější omezení. Aby mohla fungovat, musí být její hodnota udržována vyšší než mezní náklady na její výrobu (volná konkurence by jinak vedla k soustavnému zvyšování množství peněz a tudíž k inflaci).

Jediným prostředkem, jak tomu zabránit, je monopol státu na tvorbu a emisi peněz. „Jsou to tyto vlastnosti peněz, které ospravedlňují vládní intervenci... Něco jako umírněně stabilní měnový rámec se zdá být podstatnou podmínkou pro efektivní fungování soukromé tržní ekonomiky. Lze pochybovat o tom, zda by trh sám dokázal zajistit takový rámec. Základní funkcí vlády je proto zajistit stabilní měnový pořádek.“ (Friedman 1959: 8)

Ústřední myšlenkou Friedmanovy knihy je, že hospodářská nestabilita ve Spojených státech pramení z měnové nestability. Zkoumá recesi ve 30. a 40. letech 19. století, zpomalení v letech 1873-79, recesi uprostřed 90. let 19. století i kontrakci 1907-08. Ve všech případech identifikuje monetární příčiny. Měnová nestabilita vyplývá z přímé vládní intervence, nebo z neustálých diskusí, jak by měla vypadat měnová politika.

Řešení autor vidí ve vytvoření stabilního měnového uspořádání, do něhož by nebylo možné ad hoc zasahovat. „Ústředním problémem není vytvářet vysoce citlivé nástroje, které mohou kontinuálně vyrovnávat nestabilitu vyvolanou jinými faktory, nýbrž spíše zabránit měnovému uspořádání, aby se samo stávalo zdrojem nestability.“ (Friedman 1959: 23)

Z nástrojů měnové politiky navrhuje vynechat povinné rezervy a diskontní úvěry. Na rozdíl od svého článku z roku 1948 však počítá s operacemi na volném trhu jako nástrojem měnové politiky, který reguluje množství peněz v oběhu. „Navrhované reformy by upevnily vztah mezi jednáním Federálního rezervního systému a změnami v peněžní zásobě, udělaly by jej přímější a předvídatelnější, a eliminovaly by cizí vlivy na peněžní nabídku.“ (Friedman 1959: 51)

Růst peněžní zásoby navrhuje Friedman fixovat na 4 % ročně, chce zakázat ministerstvu financí prodávat a nakupovat cenné papíry na volném trhu. Případné vyrovnání schodku by vláda čerpala přímo od centrální banky, přebytek by odváděla centrální bance (fakticky by bylo dluhové řízení spojeno do jednoho úřadu). Povinné minimální rezervy by byly stanoveny

na úrovni 100 %, aby se zcela eliminovaly potenciální změny v peněžní zásobě, které nelze ovlivnit.

„Monetární historie Spojených států“ (1963)

Patrně nejvlivnější Friedmanovou vědeckou monografií je monumentální „Monetární historie Spojených států“ (1963) vydanou společně s Annou Schwartzovou. Zatímco „Svoboda volby“ či „Kapitalismus a svoboda“ proslavily Friedmana po celém světě a dosáhly miliónových nákladů, „Monetární historie Spojených států“ se do dnešního dne prodalo na 20 000 výtisků. V rozhovoru v roce 1999 to Friedman řekl jasně: „Kdybych nedělal serióznější práci, nebyl bych kvalifikován dělat ani tu zábavnější... Nerozuměl bych problémům a nebyl bych schopen psát ty samé věci, kdybych neměl zázemí, které člověku poskytuje vědecká práce.“ (cit. in: Robinson 1999: 18)

V „Monetární historii USA“ zkoumáním časových řad Friedman zjišťuje, že 1. změna v množství peněz má úzký vztah k míře změn nominálního příjmu, reálného příjmu a cen, 2. úrokové míry jsou důležité pro určení množství peněz, které lidé chtějí držet, a celkové množství peněz v oběhu, ale nemají žádný vztah k cenám, příjmu nebo produktu, 3. pohyby rychlosti peněžní zásoby jsou v průběhu času malé.

Korelační koeficienty mezi pohyby peněžní zásoby a nominálního důchodu Friedman odhadl na 0,92 pro období 1877-1914, 0,79 pro období 1920-1954 (zkreslení Velkou depresí) a 0,81 pro období 1877-1954. Dlouhodobý vztah mezi množstvím peněz a reálným příjmem naopak nebyly prokázány. Maximum růstu peněžní zásoby předbíhá vrchol hospodářského růstu o 18 měsíců, zatímco příslušné minimum v růstu peněžní zásoby předchází sedlo recese přibližně o dvanáct měsíců. Časová zpoždění kolísají mezi 13 a 24 měsíci v konjunkturu a 13-24 v recesi.

Ani v této knize Friedman nezapomíná na hypotézu permanentního důchodu. Autoři zjišťují, že naměřený příjem v expanzi stoupá silněji než permanentní příjem. Peněžní zásoba stoupá ve vztahu k permanentnímu příjmu nadproporcionálně, ve vztahu k naměřenému příjmu podproporcionálně. Důchodová rychlost peněz vykazuje mírně klesající tendenci, po druhé světové válce začala stoupat. Friedman vysvětluje tuto odchylku změněnými očekáváním ekonomických subjektů o stabilitě.

Nabídka peněz je vnímána jako autonomní veličina, která ovlivňuje ostatní. Definuje různé typy peněžních agregátů: $M1 = \text{oběživo} + \text{vklady na požádání}$, $M2 = M1 + \text{termínované vklady}$. Podle jeho měření největší závislost cen na měnových agregátech vykazuje $M2$. Peníze jsou podle Friedmana klíčové aktivum, jehož definice je do značné míry arbitrární, jsou však nesmírně důležité pro zdravé fungování ekonomiky.

Kromě peněz Friedman analyzuje další aktiva - obligace, akcie, věcné statky a lidský kapitál. Ačkoli jeho funkce poptávky po penězích je strukturálně bohatší, domnívá se a odůvodňuje to i empiricky, že je poptávka po penězích relativně stabilní. Keynesovo rozdělení poptávky po penězích na transakční a spekulativní Friedman nepoužívá.

Monetárními faktory vysvětlují Milton Friedman a Anna Schwartzová i Velkou depresi. Na rozdíl od většinového názoru, že krize vypukla v bankovním sektoru a je důkazem nestability a křehkosti tržní ekonomiky, upozorňují autoři, že mezi léty 1929-33 pokleslo množství peněz o třetinu, a že hlavní vinu na tom má restriktivní politika americké centrální banky.

Zatímco keynesiánci viděli příčiny hospodářských depresí jako vnitřní – zakořeněné uvnitř tržního systému a schopné kdykoli znovu propuknout a depresi vyvolat, Friedman naproti tomu viděl příčinu deprese jako vnější (Schwarz in Holman 1999: 438-440). Byla to

chybná měnová politika centrální banky, která způsobila, že se normální cyklická recese, která by pravděpodobně brzy pominula, proměnila v hlubokou a celé desetiletí trvající krizi.

V roce 1982 vydali Friedman a Schwartzová inovovanou verzi monetární historie, tentokrát nazvanou „Monetární trendy v USA a Velké Británii“ (1982). Autoři v ní pokračují v empirických testech vztahu mezi peněžní zásobou a nominálním příjmem. USA a Británii volí proto, že je považují za podobné co do fungování monetárních jevů. Zjišťují, že mezi léty 1870-1970 rostlo množství peněz rychleji než důchod v USA, zatímco spíše méně ve Velké Británii.

„Cenová teorie“ (1976)

Oživení a matematické propracování teorie cen přinesl Friedman v knize „Cenová teorie“ (1976). Větší část knihy je věnována ocenění finálních produktů, zbytek se zabývá teorií rozdělování. Teorii rozdělování považuje Friedman za speciální případ teorie cen, který se vztahuje na faktory produkce. Principy, které vysvětlují ceny na trzích zboží a služeb, vysvětlují i ceny na trzích výrobních faktorů.

Ekonomie je podle Friedmana věda o tom, jak daná společnost řeší své ekonomické problémy. Ekonomický problém existuje všude, kde vzácné zdroje jsou užívány, aby uspokojovaly alternativní prostředky. Pokud nejsou prostředky vzácné, neexistuje žádný problém: existuje nirvána. Pokud jsou prostředky vzácné, ale existuje jen jediný cíl, problém, jak prostředky užít, je čistě technologický.

„Ekonomie je *společenská* věda, a proto se zabývá primárně těmi ekonomickými problémy, jejichž řešení zahrnuje kooperaci a interakci různých jednotlivců... Formálně, je ekonomický problém ten samý pro ekonomiku Robinsona Crusoe, zaostalou zemědělskou ekonomiku, moderní průmyslovou společnost organizovanou na komunistické bázi i moderní průmyslovou společnost organizovanou na kapitalistické bázi. Tyto různé společnosti užívají různá institucionální uspořádání, aby řešily své ekonomické problémy.“ (Friedman 1976: 2)

Do „Cenové teorie“ zahrnuje Friedman teorii poptávky, analýzu užítku za nejistoty, vztah mezi nabídkovou křivkou a nákladovou křivkou a odvozenou poptávkou. Zabývá se však i teorií rozdělování, mezní produktivitou, nabídkou výrobních faktorů, určení mezd a nezaměstnanosti, vztahem mezi funkcionálním a osobním rozdělováním a teorií kapitálu a úroku. Propracovává typickou neoklasickou analýzu, s matematickým aparátem maximalizace užítku za rozpočtového omezení a grafy.

Ekonomická teorie jako každá teorie může být podle Friedmana myšlena dvěma způsoby. Může být myšlena jako jazyk či analytický systém, nebo může být myšlena jako množina substantivních, empirických propozic. S ohledem na teorii v prvním smyslu, relevantní otázkou, která musí být řešena, je její užitečnost, nikoli její pravdivost či nepravdivost. Ekonomická teorie jako sada substantivních propozic obsahuje výroky, které jsou v principu testovatelné, protože se pokoušejí předvídat.

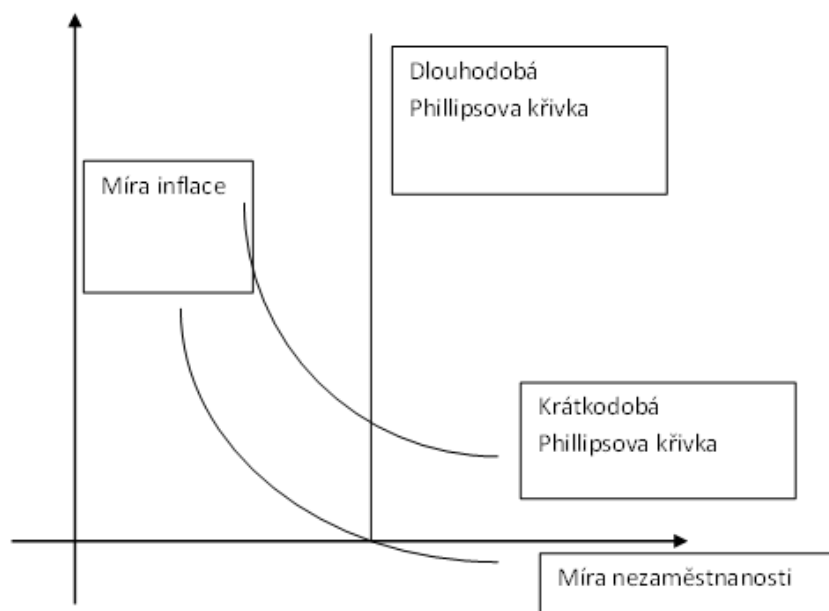
„Definice poptávkové křivky je ‚teorie jako jazyk‘. Avšak výrok, že poptávková křivka je skloněná dolů doprava, je teorie jako substantivní empirická propozice. Má empiricky pozorovatelné důsledky, zatímco definice poptávkové křivky nemá. Teorie jako jazyk odpovídá tomu, co Marshall nazývá nástrojem analýzy. Cílem je vytvořit jazyk, který bude plodnější jak ve vyjasňování myšlenek tak ve výzkumu substantivních propozic.“ (Friedman 1976: 8)

Zasedání americké ekonomické asociace z roku 1967 a nobelovská přednáška

Jedno z Friedmanových nejslavnějších vystoupení se odehrálo v prosinci 1967 na zasedání Americké ekonomické asociace (AEA). Friedman v ní zkritizoval Phillipsovu křivku, když

argumentoval, že trade off vztah mezi nezaměstnaností a inflací, který se stal základem neoklasické syntézy 50. let, platí pouze v krátkém období (Friedman 1968). Nezaměstnanost se podle Friedmana nemůže dlouhodobě odchýlit od své přirozené míry.

Obr. 1: Phillipsova křivka podle Friedmana

Zdroj: Autor

Phillipsova křivka, kterou neokeynesiánci 50. let malovali jako graf nepřímé úměrnosti, je podle Friedmana v dlouhém období vertikální (viz graf 1). V přednášce „Nezaměstnanost a inflace“ (1975) při příležitosti udělení Nobelovy ceny za ekonomii 13.12.1976 vyslovil provokativní hypotézu, že Phillipsova křivka může být při rozkolísání hospodářské politiky dokonce i rostoucí. Argumentoval přitom tzv. stagflací, tj. souběžným růstem nezaměstnanosti i inflace v 70. letech.

Mnoho zemí v dnešním světě je podle Friedmana charakterizováno společensky destruktivní inflací, abnormálně vysokou nezaměstnaností či plýtváním zdroji nikoli proto, že mají odlišné hodnoty, ale že mají mylné soudy o důsledcích různých státních zásahů. Tyto nedostatky je alespoň v principu možné napravit pokrokem v ekonomické vědě. Na případu tvaru Phillipsovy křivky Friedman ukazuje, jak posuny názorů ve vědecké obci se ve velké míře odehrávají na základě věcných argumentů, nikoli ideologických preferencí.

„Hospodářská politika týkající se inflace a nezaměstnanosti byla stále v centru politických diskusí. Tyto otázky se staly předmětem ideologického boje. Avšak radikální změna uvnitř ekonomické teorie nebyla výsledkem tohoto ideologického klání. Nebyla ani výsledkem měnících se politických představ a záměrů. Reagovala téměř výlučně na sílu událostí - ukázalo se, že neúprosná realita je daleko mocnější než i ty nejsilnější politické nebo ideologické preference.“ (Friedman [1976] 1994: 278)

Díky svým politickým spisům se stal Friedman proslulý nejen v ekonomických kruzích, ale i v nejširší veřejnosti. Byl zván do televizních debat, aby hodnotil ekonomické kroky

prezidenta či volebních kandidátů. Americký prezident Ronald Reagan a britská premiérka Margaret Thatcherová naslouchali Friedmanovým hospodářsko-politickým doporučením velmi pozorně (Friedman 1992). Proto byla 70. a 80. léta érou privatizace, liberalizace a snižování daní.

Metodologie

Metodologie Milтона Friedmana se stala rovněž průlomová, protože posvětila praxi ekonomů hlavního proudu. Metodologii rozpracoval Friedman v několika málo článcích. Nejznámějším se stala esej „Metodologie pozitivní ekonomie“, která je součástí knihy „Eseje o pozitivní ekonomii“ (1953). V ní formuloval své představy o pozitivní ekonomii a navázal tak na metodologickou tradici hodnotové neutrality ve společenských vědách.

Metodologie pozitivní ekonomie (1953)

Esej „Metodologie pozitivní ekonomie“ (1953) se zabývá třemi tématy: 1. rozdílem mezi pozitivní a normativní ekonomikou, 2. charakterem pozitivní ekonomie a 3. otázkou, zda může být hypotéza testována nerealností svých předpokladů. V úvodu cituje Friedman metodologického klasika, J. N. Keynesa a jeho „The Scope and Method of Political Economy“.

Problém odlišení pozitivní a normativní ekonomie je podle Friedmana zákonitý: závěry ekonomie jsou totiž důležité pro normativní otázky. Lidé mají obvykle radost, když určitá pozitivní zjištění „ladí“ s jejich normativními přesvědčeními, a naopak jsou roztrpčeni, když pozitivní fakta s nimi nekorespondují.

Pozitivní věda znamená rozvoj předpovědí, jejich správnosti, záběru a shody se zkušeností. Ekonomie může být objektivní vědou jako kterákoli z věd fyzikálních. Fakt, že badatel je součástí zkoumaného předmětu více než ve fyzice, vyvolává sice určité problémy při dosahování objektivity, ty však nejsou nepřekonatelné. Navíc to není principiální rozdíl mezi sociálními a přírodními vědami.

Normativní ekonomie zabývající se tím, co být má, není samozřejmě nezávislá na pozitivní ekonomii pojednávající o tom, co je. Jakýkoli hospodářsko politický závěr se opírá o předpověď důsledků, které určité opatření vyvolá či nevyvolá. Podle Friedmana hlavní neshody o hospodářské politice pramení z neznalosti pozitivních faktů, nikoli ideologických přesvědčení.

„Troufám si prohlásit, že běžně v západním světě, a zvláště ve Spojených státech, neshody ohledně hospodářské politiky mezi nezaujatými občany pramení především z odlišných předpovědí o ekonomických důsledcích činěných kroků – odlišností, které v principu lze eliminovat pokrokem pozitivní ekonomie – spíše než z podstatných odlišností v základních hodnotách, odlišností, za které může člověk nakonec jenom bojovat.“ (Friedman [1953] 1997: 4).

Jako příklad uvádí Friedman zákonodárství minimální mzdy. Jeho obhájci věří, že ustanovení minimální mzdy zmenší chudobu zvýšením mezd lidí, kteří pobírají menší než minimální mzdu. Odpůrci věří, že chudoba se ještě zvýší, protože dojde ke zvýšení nezaměstnanosti. Rozdíl o vhodnosti zavedení minimální mzdy je primárně otázkou pozitivního poznání, a teprve ve druhé řadě otázkou normativní.

„Pokud toto tvrzení platí, znamená to, že konsensus o ‚správné‘ hospodářské politice závisí mnohem méně na pokroku vlastní normativní ekonomie, než na pokroku pozitivní ekonomie poskytující závěry, jež jsou, a zaslouží si být, široce přijímány. Znamená to také, že

hlavním důvodem rozlišování pozitivní ekonomie od normativní je právě ten příspěvek, který to přinese shodě o politice.“ (Friedman [1953] 1997: 4-5)

Hlavním úkolem pozitivní vědy je podle Friedmana vyvinout „teorie“ či „hypotézy, které poskytují hodnotné a smysluplné předpovědi o jevech, které dosud nebyly pozorovány. Teorie jako jazyk je množina tautologií, plnicí systém pro organizování empirického materiálu. „Ekonomická teorie však musí být více než struktura tautologií, má-li být schopna předpovídat a ne jen popisovat důsledky jednání. Má-li být něčím odlišným než čistou matematikou.“ (Friedman [1953] 1997: 8)

Jako množina hypotéz by měla být teorie posuzována podle své schopnosti předvídat třídu jevů, které chce vysvětlit. Jediným relevantním testem platnosti hypotézy je podle Friedmana srovnání předpovědi se zkušeností. Faktická evidence nemůže nikdy „dokázat“ hypotézu, může však nabídnout empirické „síto“, kterým teorie buď projde nebo projde. Pokud projde dostatečný počet testů, je pokládána za věrohodnou teorii. Předpovědi, kterými se testuje hypotéza, mohou být o jevech v minulosti, přítomnosti i budoucnosti.

Pozorovaných faktů je podle Friedmana konečný počet, počet hypotéz nekonečný. Výběr mezi alternativními hypotézami je tedy do jisté míry arbitrární, nejčastěji je veden hledisky „jednoduchosti“ a „plodnosti“. Vyplevelování neúspěšných hypotéz je pomalé a obtížné, protože málokdy jsou definitivně vyvráceny. Obvykle se pod různými rouškami objevují znovu. V sociálních vědách sice existuje problém experimentů, nejde však o principiální rozdíl mezi sociálními a přírodními vědami.

Přístup, proti němuž Friedman protestuje, je, že hypotézy nemají jen implikace, nýbrž také předpoklady, a že shoda předpokladů s realitou je testem platnosti hypotézy odlišným nebo dodatečným k testu prostřednictvím implikací. Poměr mezi smyslem teorie a „realismem“ jejích předpokladů je přesně opačný.

„Opravdu důležité a významné hypotézy budou mít, předpoklady, které jsou velice nepřesnými opisnými zástupci skutečnosti a obecně, čím smysluplnější je teorie, tím nereálnější jsou (v tomto smyslu) předpoklady. Důvod je jednoduchý. Hypotéza je důležitá, pokud, vysvětluje mnoho pomocí mála... Proto, aby byla důležitá, musí být hypotéza ve svých předpokladech popisně chybná.“ (Friedman [1953] 1997: 9)

Otázkou, kterou je třeba položit o předpokladech teorie, není, zda jsou realistické, neboť to nejsou nikdy, nýbrž zda jsou dobrým přiblížením pro daný účel. Dva testy, které byly původně myšleny jako nezávislé, se zužují na test jeden. Jako příklad chybné úvahy o předpokladech označuje Friedman teorii nedokonalé konkurence, která se snažila nahradit neoklasické paradigma dokonalé konkurence.

„Ještě jasnějším, i když mnohem méně důležitým příkladem je dlouhá diskuse o marginální analýze v American Economic Review před několika lety. Předmět sporu na obou stranách do značné míry pomíjí to, co mi jasně připadá jako hlavní problém – shoda implikací marginální analýzy se zkušeností – a zaměřuje se na do značné míry na nerelevantní otázku, zda obchodníci ve skutečnosti rozhodují na základě poradenských tabulek, nebo křivek či multivariabilních funkcí, ukazujících marginální náklady a marginální příjmy.“ (Friedman [1953] 1997: 9)

Aby přesvědčil čtenáře o správnosti své teze o nerealistických předpokladech, uvádí Friedman příklad z fyziky: vzorec volného pádu ve vakuu $s = 1/2gt^2$. V realitě na zemi se s vakuem nesetkáme, a přesto se vzorec používá pro výpočet dráhy, za které uletí těleso směrem dolů. Lze tedy říci, že v širokém okruhu okolností se tělesa padající ve skutečné atmosféře chovají, jako kdyby padala ve vakuu.

Fyzikální vzorec volného pádu je přijímán, protože funguje, ne proto, že žijeme v přibližném vakuu. Pokud spustíme pírkó, vzdálenost, kterou uletí za určitou dobu, nebude ani přibližně stejná jako podle vzorce volného pádu ve vakuu. Pak lze říci, že pírkó přináší okolnosti tak odlišné od vzorce volného pádu, že vzorec nelze použít. To je však třeba odlišit od zcela jiného výroku, totiž, že teorie nefunguje, protože předpoklady jsou chybné.

„Relevantní vztah jde jinudy: předpoklady jsou chybné pro pírkó, protože teorie nefunguje. Tento bod je třeba zdůraznit, neboť zcela platné použití ‚předpokladů‘ při specifikaci okolností, pro něž teorie platí, je často, a chybně interpretována ve smyslu, že předpoklady lze použít k určení okolností, pro něž teorie platí, a byl tak důležitým zdrojem víry, že teorie může být testována svými předpoklady.“ (Friedman [1953] 1997: 11)

Friedman uvádí jiný příklad teorie, že listy na stromu jsou umístěny tak, jako kdyby se každý z nich snažil maximalizovat množství slunečního světla, jako kdyby znal zákony množství slunečního svitu apod. Hypotéza netvrdí, že listy takové věci dělají, ale jen, že jejich hustota je stejná, *jako kdyby* to dělaly. To, že přijímáme alternativní hypotézu o pasivním přizpůsobení, je dáno tím, že je obecnější, nikoli proto, že její předpoklady jsou reálnější.

„Od těchto příkladů je jen kousek k ekonomické hypotéze, že v rámci širokého okruhu okolností se jednotlivé firmy chovají, *jako kdyby* se snažily racionálně maximalizovat své očekávané výnosy... a plně znaly k tomu potřebná data. *Jako kdyby* tedy znaly relevantní náklady a poptávkové funkce, vypočtené mezní náklady a mezní příjmy všech jim otevřených alternativ jednání, a tlačily každou linii jednání do bodu, ve kterém se relevantní mezní náklady a mezní příjmy rovnají.“ (Friedman [1953] 1997: 12)

Další metodologické práce

Kromě „Metodologie pozitivní ekonomie“ napsal Friedman i další metodologické práce. K nim bývá řazen i článek „Lange o cenové flexibilitě a zaměstnanosti. Metodologická kritika“ (Friedman 1946). Autor v něm polemizuje s knihou polského marxisty Oskara Langeho (1944). Langemu vytýká zjednodušování, spekulativnost a užívání klasifikací, které nemají žádný empirický protějšek.

„Základní zdroje defektů v Langeho teoretické analýze jsou důraz na formální strukturu, pokus generalizovat bez určení faktů, z nichž se vychází, a neschopnost rozpoznat, že konečný test platnosti teorie není soulad s kánony formální logiky, nýbrž schopnost odvozovat fakta, která ještě nebyla pozorována, a která jsou vyvratitelná pozorováním, ačkoli je ještě zkušenost nevyvrátila.“ (Friedman [1953] 1970: 300)

Podobná kritická úvaha je věnována A. P. Lernerovi (1947). Lernerovi mladý Friedman vytýká, že jeho kniha je formální analýzou podmínek optima a opomíjí institucionální problémy. Polemizuje s Lernerem, že maximum uspokojení ve společnosti lze dosáhnout totálním egalitářstvím, a upozorňuje, že by v „kontrolované ekonomice“ s absolutním přerozdělováním by se zcela vytratily pobídky k podnikání a práci. Kromě toho mu vadí jeho keynesovské pojetí veřejných financí a odvolává se na tři časová zpoždění: rozpoznávací, realizační a implementační.

„Před padesáti lety zdůraznil Pareto, že rovnováha alokace zdrojů v dokonale konkurenční společnosti založené na soukromém vlastnictví by byla identická s alokací, která by byla sledována socialistickým státem snažícím se dosáhnout optima, a že - na formální úrovni - může totalitární uspořádání dosáhnout té samé alokace zdrojů jako svobodný tržní systém. Nedávno Taylor, Lange, Lerner a jiní načrtli formu organizace socialistické společnosti..., v níž individuální produktivní jednotky by ‚hrály‘ jako v konkurenci a dosáhly výsledků jako konkurenční tržní ekonomika... Žádné z těchto uspořádání nebude samozřejmě dokonale

fungovat v praxi. Nejvýše, co lze očekávat, je rozumné přiblížení se k ekonomickému optimu.“ (Friedman [1953] 1970: 317).

K rakouské škole v jejím misesovském a hayekovském provedení měl Friedman spíše kritický odstup. Fundamentální problém s misesovskou metodologií, která „neposkytuje žádný prostor pro empirickou evidenci a je široce introspektivní“, je, že „vede k postoji lidské netolerance. Každý, kdo zastává tento metodologický pohled, je nebo se stává netolerantní lidskou bytostí.“ (cit. in Hammond 1990: 167)

Závěr

Milton Friedman se stal nejvlivnějším ekonomem druhé poloviny dvacátého století. Za svou největší teoretickou inovaci sám Friedman považoval teorii spotřební funkce, která vyvrátila keynesiánské pojetí spotřeby. Současně položil základy monetarismu, vzkřísil kvantitativní teorii peněz, přinesl nové pojetí Phillipsovy křivky a prozkoumal skutečné účinky stabilizační politiky.

Friedmanova metodologie bývá někdy chápána jako dávání přednost teoretizování před shromažďováním faktů. Ale jak ukazuje Friedmanův respekt před institucionalistou Mitchellem, Friedman nepovažoval abstraktní teorii za modlu a sběr faktů za zbytečný. Friedman kritizoval nejen institucionalistické námitky vůči marshallovské ekonomii, ale i rigidní formalismus walrasovské teorie.

Friedman se jeví být určitým „kompromisem“ mezi věčným sněm ekonomů skloubit teoretickou dokonalost a empirickou relevanci. Friedmanův instrumentalismus – přes všechny své nedostatky – se stal mainstreamem v ekonomické metodologii. Důraz na testování důsledků teorií je typický pro většinu soudobé ekonomické teorie a je podstatou ekonometrie. Instrumentalismus je stále populární, protože je srozumitelným, přehledným a jasným ospravedlněním standardní ekonomické teorie.

Literatura

- [1] Buttler, E. (1985): *Milton Friedman. His Economic Thought*: Aldershot, Gower Publishing Company Limited 1985.
- [2] Ebenstein, L. (1997): *Milton Friedman. A biography*: New York, Palgrave Macmillan 1997.
- [3] Frazer, W. (1997): *The Friedman System. Economic Analysis of Time Series*: London, Praeger Publishers 1997.
- [4] Friedman, M. - Kuznets, S. (1945): *Income From Independent Professional Practice*: New York, National Bureau of Economic Research 1945.
- [5] Friedman, M. (1946): *Lange on Price Flexibility and Employment. A Methodological Criticism*: American Economic Review 36 (1946), s. 613-631. In: Friedman (1970), s. 277-300.
- [6] Friedman, M. (1948): *A Monetary and Fiscal Framework for Economic Stability*: American Economic Review 38 (1948), s. 245-264.
- [7] Friedman, M. (1949): *The Marshallian Demand Curve*: Journal of Political Economy 57 (1949), s. 463-495. In: Friedman (1970), s. 47-99.
- [8] Friedman, M. (1950): *Wesley C. Mitchell as an Economic Theorist*: Journal of Political Economy 1950, s. 465-493.

- [9] Friedman, M. (1951): *The Effects of a Full-Employment Policy on Economic Stability: A Formal Analysis*: Économie appliquée 4 (1951), s. 441-456. In: Friedman (1970), s. 117-132.
- [10] Friedman, M. (1952): *The "Welfare" Effects of an Income Tax and an Excise Tax*: Journal of Political Economy 55 (1952), s. 25-33. In: Friedman (1970), s. 100-116.
- [11] Friedman, M. (ed.) (1956): *Studies in the Quantity Theory of Money*: Chicago, University of Chicago Press 1956.
- [12] Friedman, M. (1956b): *The Quantity Theory of Money - A Restatement*. In: Friedman, M. (ed.): *Studies in the Quantity Theory of Money*: Chicago, University of Chicago Press 1956, s. 3-21.
- [13] Friedman, M. (1957): *A Theory of the Consumption Function*: Princeton, Princeton University Press 1957.
- [14] Friedman, M. (1959): *A Program for Monetary Stability*: New York, Fordham University Press 1959.
- [15] Friedman, M. (1962): *Capitalism and Freedom*: Chicago - London, University of Chicago Press 1962. Český Friedman, M. 1993: *Kapitalismus a svoboda*: Praha, Liberální institut 1993.
- [16] Friedman, M. – Schwartz, A. (1963): *A Monetary History of the United States, 1897-1960*: Princeton, Princeton University Press 1963.
- [17] Friedman, M. (1964): *Monetary Studies of the National Bureau*: The National Bureau Enters Its 45th Year, 44th Annual Report, 1964, s. 7-25. In: Friedman, M. (ed.): *The Optimum Quantity of Money and Other Essays*: Chicago, Aldine 1969, s. 261-284.
- [18] Friedman, M. (1968): *The Role of Monetary Policy*: American Economic Review 58 (1968), s. 1-17.
- [19] Friedman, M. - Heller, W. (1969): *Monetary vs. Fiscal Policy. A Dialogue*: New York, Norton & Company 1969.
- [20] Friedman, M. (1970): *Essays in Positive Economics (7. vydání)*: Chicago - London, The University of Chicago Press 1970.
- [21] Friedman, M. (1970b): *Comment on Tobin*: Quarterly Journal of Economics 84 (1970), s. 318-327.
- [22] Friedman, M. (1970c): *The Case for Flexible Exchange Rates*. In: Friedman (1970), s. 157-203.
- [23] Friedman, M. (1970d): *The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits*: New York Times Magazine 13 September 1970.
- [24] Friedman, M. (1976): *Price Theory*: Chicago, Aldine Publishing 1976.
- [25] Friedman, M. - Friedman, R. (1981): *Free to choose. A personal statement*: London, Secker & Warburg 1981. Český Friedman, M. - Friedman, R. 1992: *Svoboda volby*: Praha, Liberální institut 1992.
- [26] Friedman, M. - Schwartz, A. J. (1982): *Monetary Trends in the United States and the United Kingdom: Their Relation to Income, Prices and Interest Rates, 1867-1975*: Chicago - London, University of Chicago Press 1982.
- [27] Friedman, M. (1982b): *Milton Friedman and Thatcher's Monetarist Experience*: Journal of Economic Issues 16 (1982), č. 2, s. 525-533.
- [28] Friedman, M. - Friedman, R. (1983): *The Tyranny of the Status Quo*: Harmondsworth, Penguin Books 1983.
- [29] Friedman, M. (1994): *Inflace a nezaměstnanost*. In: Jonáš, J. (ed.): *Oslava ekonomie. Přednášky laureátů Nobelovy ceny za ekonomii*: Praha, Academia 1994, s. 262-280.

- [30] Friedman, M. (1997): *Metodologie pozitivní ekonomie*: Praha, Liberální institut 1997.
- [31] Friedman, M. (1999): *Two Lucky People. Memoirs*: Chicago, University of Chicago Press 1999.
- [32] Goodwin, T. H. - Sweeney, R. (1993): *International Evidence on Friedman's Theory of the Business Cycle*: Economic Inquiry 31 (1993), s. 178-193.
- [33] Hammond, J. D. (1999): *Labels and Substance: Friedman's Restatement of the Quantity Theory*: History of Political Economy 31 (1999), č. 3, s. 449-471.
- [34] Hammond, D. (1990): *McCloskey's Modernism and Friedman's Methodology: A Case Study With New Evidence*: Review of Social Economy 48 (1990), č. 2, s. 158-171.
- [35] Chao, H.- K. (2003): *Milton Friedman and the Emergence of the Permanent Income Hypothesis*: History of Political Economy 35 (2003), s. 77-104.
- [36] Johnson, H. G. (1971): *The Keynesian Revolution and the Monetarist Counter-Revolution*: American Economic Review 61 (1971), č. 2, s. 1-14.
- [37] Lange, O. (1944): *Price Flexibility and Employment*: Bloomington, Ind., Principia Press 1944.
- [38] Leeson, R. (2000): *Patinkin, Johnson, and the Shadow of Friedman*: History of Political Economy 32 (2000), č. 4, s. 733-763.
- [39] Lerner, A. P. (1947): *Lerner on the Economics of Control*: Journal of Political Economy 55 (1947), s. 405-416.
- [40] Patinkin, D. (1969): *The Chicago Tradition, the Quantity Theory, and Friedman*: Journal of Money, Credit and Banking 1 (1969), č. 1, s. 46-70.
- [41] Patinkin, D. (1981): *Essays on and in the Chicago Tradition*: Durham, N. C., Duke University Press 1981.
- [42] Robinson, M. (1999): *An Interview with Milton Friedman and Rose Friedman*: The American Enterprise, January/February 10 (1999), č. 1, s. 18.
- [43] Schwarz, J. (1999): *Milton Friedman*. In: Holman, R. a kol.: *Dějiny ekonomického myšlení*: Praha, C. H. Beck 1999, s. 429-440.
- [44] Sojka, M. (2010): *Milton Friedman*. In: Sojka, M.: *Dějiny ekonomických teorií*: Praha, Havlíček Brain Team 2010, s. 376-386.
- [45] Sojka, M. (1996): *Milton Friedman*. Svět liberální ekonomie: Praha, Epoque 1996.
- [46] Straka, I. (1999): *Monetarismus*. In: Holman, R. a kol.: *Dějiny ekonomického myšlení*: Praha, C. H. Beck 1999, s. 464-467.
- [47] Tavlas, G. S. (1997): *Chicago, Harvard, and the Doctrinal Foundations of Monetary Economics*: Journal of Political Economy 105 (1997), č. 1, s. 153-177.
- [48] Teira, D. (2007): *Milton Friedman, the Statistical Methodologist*: History of Political Economy 39 (2007), s. 511-527.
- [49] Thornton, J. (1995): *Friedman's Money Supply Volatility Hypothesis: Some International Evidence*: Journal of Money, Credit, and Banking 27 (1995), č. 1, s. 288-292.
- [50] Tobin, J. (1970): *Money and Income: Post Hoc Ergo Propter Hoc?*: Quarterly Journal of Economics 84 (1970), s. 328-329.